

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ КЕНГ КЎЛАМЛИ ИСЛОҲ ЭТИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

*Шомуродова Шахло,
СамДЧТИ катта ўқитувчиси*

Калим сўзлар: интеллектуал салоҳият, оммавий маданият, касбий-педагогик таълим, инновацион ёндашувлар.

Республикамызда жадал кечаётган ривожланишлар таълим мазмунини ислоҳ қилиш, тайёрланаётган кадрлар сифатининг амалга оширилаётган иқтисодий ва ижтимоий ислохотлар талабларига, шунингдек фан, техника ва технологиялар ривожланишининг жаҳон даражасига мувофиқ келишини таъминлаш эртанги кунимиз асоси бўлган ёшлар онгида илм-фанга ҳамда билим олишга бўлган интилишларни доимий рағбатлантиришни тақозо этади. Бугунги кунда жадал юз бераётган ўзгаришлар, таклиф этилаётган таълим хизматлари ва мана шу хизматларни амалга оширувчи таълим муассасалари томонидан олға сурилаётган назарий фикрларни амалиётга татбиқ этиш, улардан самарали фойдаланиш биз педагогларнинг олдида турган муҳим вазифалардан саналади. Зеро, республикамыз президенти Ш.М.Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг кўшма мажлисидаги нутқида “Ёшларимизнинг мустақил фикрлайдиган, юксак интеллектуал ва маънавий салоҳиятга эга бўлиб, дунё миқёсида ўз тенгдошларига ҳеч қайси соҳада бўш келмайдиган инсонлар бўлиб камол топиши, бахтли бўлиши учун давлатимиз ва жамиятимизнинг бор куч ва имкониятларини сафарбар этамиз” [2;2] деганда, педагоглар ва эртанги кунимиз бўлган ёшлар олдида нақадар масъулиятли вазифалар турганлигини англашимиз мумкин бўлади. Бу фикрни давом эттирган ҳолда президентимизнинг “Ёшларимиз ҳақли равишда ватанимизнинг келажаги учун жавобгарликни зиммасига олишга кодир бўлган, бугунги ва эртанги

кунимизнинг ҳал этувчи кучига айланиб бораётгани ғурур ва ифтихор бағишлайди” [2;2] дея билдирган ишончлари ёшларга яратилаётган имкониятлар замирида катта меҳнат ётганлигини тасдиқлагани ҳолда масъулият юкини яна бир қарра оширади.

Педагогика соҳасида охириги йилларда олиб борилаётган фундаментал тадқиқотлар натижалари ҳали бу борада кўплаб амалга оширилиши лозим бўлган ишларнинг мавжудлигини тасдиқламоқда. Сўнгги йилларда таълим ва тарбия соҳасида республикамызда бир қатор тадқиқот ишлари олиб борилди ва муайян ютуқларга эришилди. Шу билан биргаликда, ривожланган хорижий давлатларда таълим жараёнини ташкил этишнинг назарий ҳуқуқий асосларини изчил тарзда тадқиқ этган ҳолда таълим тизимини бошқаришда давлат ва нодавлат тузилмалар иштирокини таҳлил этиш ҳамда таълим жараёнини кенг кўламли ислоҳ этишда инновацион ёндашувларнинг аҳамиятини ўрганиб чиқиш бугунги кун нуқтаи назаридан жуда долзарб саналишини эътиборга олишимиз лозим. Ривожланган хорижий давлатларда кўп йиллик тажрибалар ва изланишлар замирида вужудга келган бугунги кундаги таълим тизимини андоза сифатида кўр-кўрона татбиқ эта олмаймиз. Педагогика фани ҳам ижтимоий амалиёт соҳаси каби жаҳон ривожланиш умумий тенденциялари ва қонуниятларига биноан ривожланади. Шунинг учун касбий-педагогик таълим чет эл тажрибаларини ўрганиш, уни илмий тушуниш, илғор ғоялардан миллий таълим амалиётида фойдаланиш айниқса долзарб ҳисобланади. Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги позитив жаҳон тажрибасини ҳисобга олиш узлуксиз таълим ва кадрлар

тайёрлаш тизими барча элементларига тааллуқли ва унинг ривожланиши омилларидан бири ҳисобланади. Аммо миллий ғоялар ва анъаналарда қурилган таълим ҳар доим миллий ривожланиш масалаларига ижобий таъсир этаётганлиги жаҳон тажрибасида, хусусан, Япония, Жанубий Корея каби давлатлар мисолида ўз исботини топган. Миллий кадриятларга асосланган таълимнинг техник ёки ташкилий шакллари турлича бўлиши мумкин, баъзан умуман одатдан ташқари, тасаввур қилиб бўлмаган кўринишларга эга бўлиши мумкин. Аммо бизнинг чуқур ишонч ҳосил қилишимизга охир-оқибат одамнинг таълим олиши натижаси фақат ўқув фаолияти шакллари, шу жумладан масофавий таълим билан белгиланмайди, балки ўқув жараёни қуриладиган таянч психологик-педагогик мазмунга боғлиқ бўлади.

Республикамызда қисқа давр ичида таълим соҳасида кўлга киритилаётган ютуқларни эътироф этган ҳолда баъзи хорижий давлатлар томонидан таълим соҳасида эришилаётган ютуқларни изчил таҳлил қилиб, хорижий давлатларда таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асосий тенденцияларини ўрганиш давр талабидир. Чунки хорижий давлатларда таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асосий тенденцияларининг умумий хусусиятларини таҳлил қилиш, таълим-тарбия жараёнларини ташкил этишнинг илғор хорижий тажрибалари билан танишиш, глобаллашув шароитида хорижий давлатларда таълим-тарбия соҳасида амалга оширилган ўзгаришлар юзасидан мушоҳада юритиш, хорижий давлатларда таълим тизимини бошқаришда давлат ва нодавлат тузилмалар иштирокини ўрганиб чиқиш, таълим-тарбия тизими самарадорлигини ошириш имкониятларига оид назарий хулосалар ва амалий таклифларни илгари суриш замонавий педагогнинг бурчидир. Бугунги кунда халқаро алоқаларнинг кенг йўлга қўйилган даврида оммавий маданиятнинг ёшлар таълим-тарбиясига кўрсатаётган таъсири билан боғлиқ масалаларга қизиқишнинг тобора ортиб бориши табиий. Шу боисдан

таълим соҳасида ҳам миллатимиз руҳиятига мос келувчи илғор тенденцияларни ўрганиш, татбиқ этиш масалалари бугунги кунда муҳим аҳамият касб этади.

Таълим тизимида инновацион тенденциялар бошқарув тизимининг ривожланиши, корпоратив бошқарув методлари ва халқаро стандартларни жорий этиш, моддий-техника базани модернизация қилиш, молиялаштириш манбаларини кўпайтириш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш каби омилларга асосланади. Охирги вақтларда “илгарилувчи таълим” (замондан ўзувчи таълим) атамаси жадал равишда мулоқот тилига кириб келмоқда. Бироқ бу атаманинг илмий асосланган таърифи ҳали ишлаб чиқилгани йўқ. Айрим тадқиқотчилар бундай таълим мазмунини ривожланиб бораётган ишлаб чиқариш эҳтиёжларини қондиришга йўналтириш билан боғлайдилар. Бунда ёшларнинг адаптацияси бугунги кунга эмас, балки уларнинг меҳнат фаолиятининг эртанги кунига мослаштирилиши талаб этилади. Бошқа тадқиқотчилар илгарилувчи таълимнинг моҳиятини илм-фан билан боғлайдилар. Бунда таълим тизимида янги илмий ғоялар, таълимотлар ва услубларнинг экспериментал жорий этилиши назарда тутилади. Яна бир гуруҳ олимлар илгарилувчи таълим деганда мураккаблик даражаси юқори бўлган, чуқурлаштирилган дастурлар бўйича ўқитишни назарда тутадилар.

Буларга алоҳида тўхталиб ўтирмасдан, турли давлатлар ривожланган таълим тизимлари таҳлилига таянган ҳолда, Ўзбекистонда таълим тизимини янада ривожлантириш ва сифатни ошириш юзасидан амалга оширилиши лозим бўлган айрим таклифлар хусусида тўхталганда, Ўзбекистон таълим тизимида жорий этиладиган олий таълимдаги инновацияларни амалга ошириш жараёнида, хорижий давлатлар таълим тизимида амал қилиб келинаётган тузилмалар ва тизимларни ўзимизга татбиқ этишда миллий менталитетимизга таянган ҳолда иш юритиш лозим. Бу жараёнда

тизимга жорий этилиши лозим бўлган янгиликлар Ўзбекистон таълим тизимининг ривожланиш босқичига мос келиши ва иқтисодий таъминланган бўлиши лозим.

Энг муҳими, ёшларнинг янгиликка интилиши, ташаббускорлиги, инновацияларни қўллаб-қувватлаши билан боғлиқ ижобий йўналтирилган инновацион салоҳиятидан рағбат асосида фойдаланиш, ёшлар ташаббусларининг ҳар томонлама қўллаб-қувватланиши муҳим аҳамият касб этади. Шу боисдан, талаба ва ўқувчиларда ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришнинг ўзига хос моделини ишлаб чиқиш ва мураккаблик даражаси юқори бўлган чуқурлаштирилган дастурлар бўйича (албатта, эҳтиёждан келиб чиққан ҳолда) ўқитишни йўлга қўйиш лозим бўлади. Бунинг учун таълим муассасаларидаги педагог кадрларнинг, талабаларнинг, ўқитиш технологияларнинг ва моддий техник базанинг янги ўзгаришларга тайёргарлик ҳолатини инобатга олиш ва такомиллаштириш керак.

Таълим тизимига янги илмий ғоялар, таълимотлар ва услубларнинг экспериментал жорий этилишидан чўчимаслик ва илгарилловчи таълимнинг элементларини ҳудудимиз эҳтиёжларига мос тарзда ўзлаштириш (айниқса, ишлаб чиқариш ва техника билан боғлиқ бўлган соҳаларда) ҳозирги куннинг муҳим талаби бўлиб қолмоқда. Маълумки, бу соҳада биз замон билан ҳамнафас қадам ташлай олмаяпмиз, яъни очиқча айтадиган бўлсак, анча орқада қолганмиз.

Ривожланган давлатларда университетлар мустақиллиги давлат қонунлари даражасида кафолатланган бир даврда улар томонидан қўлга киритилаётган ютуқларни изчил таҳлил этиш асносида республикамиз ОТМларига босқичма-босқич тарзда мустақил фаолият юритишларига шароит яратиш амалиёти жорий йилдан йўлга қўйила бошланди. Бу янгиликнинг республикамиз шароитида ўзини оқлаши кўп ҳолларда шу системадаги раҳбар кадрларнинг салоҳиятига бевосита боғлиқ. Маълумки,

давр билан ҳамоҳанг ривожланишни истаган ҳар қандай ташкилот бугунги кунда узлуксиз ўз устиларида меҳнат қилишлари лозимлиги ҳеч ким учун сир эмас. Бу жараёнда ОТМларида сифат кўрсаткичларининг юқори даража бўлиш омилларидан бири бу педагог кадрлар ҳамда раҳбар ходимларнинг интеллектуал ва касбий салоҳиятларига бевосита боғлиқ бўлганлиги боис, бу соҳада республикамизда олиб борилаётган ишларни янада жадаллаштиришимиз лозим. Жумладан, ОТМда раҳбар кадрлар заҳирасини шакллантиришга алоҳида эътиборни қаратган ҳолда лавозимга ўтираётган талабгорларнинг интеллектуал салоҳият тестларини топшириш тизимини йўлга қўйиш каби инновацияларни тизимга жорий этиш каби таклифларни изчил ўрганиб чиқиш керак.

Кўпчилик ривожланган мамлакатларнинг таълимни кредитлаш тизимларида давлат билан биргаликда хусусий сектор ҳам иштирок этади. Таълим кредитлари ҳатто олий маълумот олиш учун тўлов турли даражадаги бюджетлар томонидан қопланадиган мамлакатларда (масалан, Германия, Швеция) ҳам кенг тарқалган. Талабалар одатда қўшимча харажатлар-яшаш, ўқув адабиётлари ва ҳ.к. учун кредит оладилар. Кўпгина ривожланган мамлакатларда таълим кредитлари тизими XX асрнинг 70-80 йилларида ишлаб чиқилган ва жорий этилган бўлиб, ҳозиргача унга ўзгартиришлар киритиб келинмоқда.

Таълимда инновацион тенденциялар таълим муассасаларининг минтақавий ва халқаро миқёсда интеграциялашуви, таълим соҳасидаги халқаро ҳамкорликнинг ривожланиб бориши ҳисобланади ва у асосланадиган тамойиллардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, бошқарув тизимининг ривожланиши, корпоратив бошқарув методлари ва халқаро стандартларни жорий этиш, моддий-техника базани модернизация қилиш, молиялаштириш манбаларини кўпайтириш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш ва бошқалар таълим тизимида ўз ечимини кутаётган долзарб масалалар саналади.

Адабиётлар:

1. Ахтамзян Н.А. Система государственно-общественного управления образованием в Германии // Педагогика. – 2004. – № 6. – С. 85–93.
2. Мирзиёев Ш.М. “Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз”. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимидаги киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи. 2016 йил 14 декабрь.-Халқ сўзи.2016.16 декабрь.
3. Файзуллаева Н.С. Мировая система образования. Учебное пособие. Таш ГЭУ. Ташкент – 2011.С.47.
4. Шодмонова Ш.С., Эргашев П.С. Қиёсий педагогика. Методик қўлланма.Тош ДПУ.- 2005. 45 с.

Шомуродова Ш. Роль инновационных технологий в широкомасштабной реформации образовательного процесса. В статье анализируются особенности применения инновационных технологий в широкомасштабной реформации образовательного процесса Республики Узбекистан.

Shomurodova Sh. The role of innovational devices in the reformation of educational process. In this article are analyzed some features of reforming innovational approaches of world educational system to the system of Uzbekistan.